

การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชี
ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง
ตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

INTEGRAL HOUSEHOLD ACCOUNTING FOR ACCOUNTING WISDOM ENCOURAGEMENT
ACCORDING TO PHILOSOPHY OF SUFFICIENCY ECONOMY : A CASE STUDY OF
BANKLANG COMMUNITY, KHAYOONG SUBDISTRICT UTUMPORNPAISAI DISTRICT, SISAKET PROVINCE

ดร.สุภัทธร ทวีจันทร์*

2

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่อง “การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ” มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (2) เพื่อศึกษาทัศนคติ ปัญหา อุปสรรคของการประยุกต์ใช้ การบัญชีครัวเรือน และ (3) เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่ชุมชนบ้านกลางตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชนชุมชนบ้านกลาง จำนวน 300 ราย ซึ่งได้รับข้อมูลที่สมบูรณ์ทั้งสิ้น 50 รายจากวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปริมาณด้วยแบบสอบถาม และเชิงคุณภาพด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

ผลจากการศึกษาเชิงปริมาณ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมีอายุระหว่าง 41–50 ปี ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบอาชีพเกษตรกร สมาชิกในครอบครัวประมาณ 4–6 คน และมีรายได้ต่อเดือน/ครอบครัวที่ต่ำกว่า 5,000 บาท (1) ด้านแนวคิดการบัญชีครัวเรือน โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีความรู้เกณฑ์รายรับ รายจ่าย เกณฑ์คำนวณต้นทุน และเกณฑ์การออม อยู่ในระดับมากและสามารถยกตัวอย่างประกอบได้อย่างชัดเจน (2) ด้านแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีความรู้ด้านหลักการพอประมาณ ด้านหลักการมีเหตุผล ด้านแนวคิดภูมิคุ้มกัน และด้านแนวคิดความรู้คู่คุณธรรมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีการใช้การประยุกต์แนวคิดเชิงธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี (3) การเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีการรับรู้และส่งเสริมองค์ความรู้ มีทักษะปฏิบัติในการจดบันทึkBัญชีครัวเรือน มีระบบการคิดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียงและสามารถประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง

ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ พบว่า (1) สภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นไปตามความสมัครใจ เนื่องจากไม่ได้มีหน่วยงานใดบังคับให้ทำ มีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนแต่ไม่ได้มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องและไม่ได้มีมาตรการใดๆ มาบังคับให้จัดทำ โดยพบว่า มีเพียงแค่ 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่ปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลว่าต้องการทราบว่าเป็นแต่ละวันครอบครัวมีการจ่ายอะไรไปบ้าง และมีเงินเหลือเท่าไรในแต่ละวันเพื่อวางแผนการใช้จ่ายในอนาคต (2) ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรกรรม ทำให้ไม่มีเวลาในการที่จะบันทึกรายการที่เป็นปัจจุบันในแต่ละวัน และไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับการจัดการรับ-จ่ายได้ อีกทั้ง ขาดแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำบัญชีขาดตัวแทนในการถ่ายทอดและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง (3) ข้อเสนอแนะและแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่การบริหารจัดการที่ดี คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันการศึกษา ควรเข้าไปจัดทำแผนการอบรมและสร้างอาสาสมัครในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำ ติดตาม และคอยดูแลควบคุม และการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการทำบัญชี และหน่วยงานรัฐบาลที่มีอำนาจในการดูแลและควบคุม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการ

* คณะศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ

ปล่อยสินเชื่อหรือการพิจารณาอนุมัติให้สินเชื่อควรที่จะมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้ประชาชนทำบัญชีครัวเรือน เช่น อาจจะมีการพิจารณาให้สินเชื่อโดยแต่ละครอบครัวจะต้องมีผลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่องเป็นลายลักษณ์อักษรมาแสดงก่อนที่จะมีการพิจารณาอนุมัติสินเชื่อ

ABSTRACT

The study of integral household accounting for accounting wisdom encouragement according to philosophy of sufficiency economy: a case study of Banklang community, Khayoong Sub-district, Utumphornpisai District, Sisaket province aimed to; 1) study the current state of household accounting in daily life according to philosophy of sufficiency economy, 2) study attitude, problem and drawback of household account application, and 3) study the way to encourage household accounting to Banklang community. The population and sample group were 300 people from Banklang community using simple random sampling. The complete data were shown from 50 of the sample group. The researcher had collected data by using questionnaire and in-depth interview.

The finding from questionnaire analyzing indicated that majority of the sample group were female, age between 41-50, graduated under high school level, worked in the field of agriculture, 4-6 people in family, and average income lower 5,000 baht. The finding can be summarized as follow: 1) for household accounting concept, in overall, majority of the people who answer the questionnaire had the knowledge of income, expense, the basis of cost calculation and the basis of saving in much level and could illustrated some insight examples, 2) for philosophy of sufficiency economy concept, people had the knowledge of moderation, reasonableness, self-immunity and virtue knowledge in medium level and could applied morality to daily live, 3) for accounting wisdom encouragement, in overall, people in the community were recognized, promoted the concept of accounting and had practical skill in recording account. The study shown that they could apply the accounting concept in daily live in medium level.

The qualitative study found that:

1) in current state, the household accounting are applied voluntarily because the community has no control from private or official organization. Although related official organizations such as The Office of Provincial Community Development and Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives had provided knowledge of household accounting there were only three families had practiced recording the account because they wanted to know their expense and relate in order to operate their expense plans.

2) for problems and drawbacks of household accounting, it is shown that majority of the community are agriculturist then they had no time to record the account. Other reasons are lacking of motivation from related organizations and no trainers who continually be both an instructor and counselor.

3) the suggestions in encouraging the effective management of accounting wisdom are mentioned as: relate organizations have to conduct training plan and trained volunteers who willing to guide, monitor, manage and promote the significant of household accounting recognition under the accountability of government organizations. For example, Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives who responsible for Loan Banking Service have to set proper approaches to encourage agriculturist in recording household account as showing household accounting before asking for loan banking service.

ภูมิหลัง

ปัจจุบันสภาวะสังคมด้านกลไกตลาด ระบบเศรษฐกิจและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตามกระแสวัตถุนิยมและความฟุ้งเฟ้อเป็นปัจจัยสำคัญที่อาจทำให้การใช้ชีวิตมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสจนกลายเป็นปัญหา โดยเฉพาะปัญหาสำคัญที่สุด คือ ปัญหาการขาดดุลระหว่างรายรับและรายจ่าย จนก่อให้เกิดภาวะผูกพันด้านหนี้สินระยะยาวตามมา การที่จะดำรงชีวิตให้อยู่รอดภายใต้สังคมในปัจจุบัน แนวทางหนึ่งที่ประชาชนควรยึดถือและนำไปปฏิบัติก็คือ การพึ่งตนเอง รู้จักความพอประมาณตามแนวปรัชญา “เศรษฐกิจพอเพียง” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ทรงเล็งเห็นถึงความสำคัญของการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตัวเอง รู้จักความพอมีพอกิน พอมีพอใช้ โดยคำนึงถึงหลักเหตุผลพร้อมกับทรงเตือนสติประชาชนไม่ให้ประมาท โดยเฉพาะการใช้จ่ายเงินอันเป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินชีวิต

กรอบกับยุคที่เศรษฐกิจข้าวยาหมากแพง การทำบัญชีครัวเรือนจึงเป็นอีกหนึ่งวิธีที่ทำให้สามารถควบคุมรายรับและรายจ่ายได้เป็นอย่างดี ทำให้ชาวบ้านสามารถบันทึกข้อมูลและเรียนรู้ข้อมูลทั้งรายได้หรือรายจ่ายทุกอย่างที่คนในครอบครัวใช้จ่ายไป โดยการจดบันทึกทุกวันแล้วนำมาวิเคราะห์หาประมวลผลทำให้สามารถรู้สถานการณ์ที่แท้จริงของการใช้จ่ายภายในภาคครัวเรือน การบัญชีครัวเรือน จึงเป็นแนวคิดสำคัญของรัฐบาลในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจพอเพียง เป็นจุดเริ่มต้นในการผลักดันให้ผู้ทำบัญชีครัวเรือนเรียนรู้ที่จะเลือกใช้เส้นทางชีวิตที่เหมาะสม (เกตุสุตา สิริสันติกุล, 2550) นำมาซึ่งความสมดุลในครอบครัว ประกอบกับรัฐบาลได้มีนโยบายขยายส่งเสริม สนับสนุนและช่วยเหลือให้ชุมชนสร้างรายได้จากการเพิ่มมูลค่าให้กับทรัพยากรและผลผลิตในชุมชน ท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งและมั่นคงด้านการพึ่งพาตนเองของครอบครัวและชุมชน และที่สำคัญเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน เพื่อสนองตอบต่อพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่พระองค์ท่านทรงสร้างอาชีพ สนับสนุน ส่งเสริม และฝึกอบรมให้ราษฎรทำตามความถนัด และด้วยพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงมีต่อราษฎร ซึ่งมีอยู่ทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ

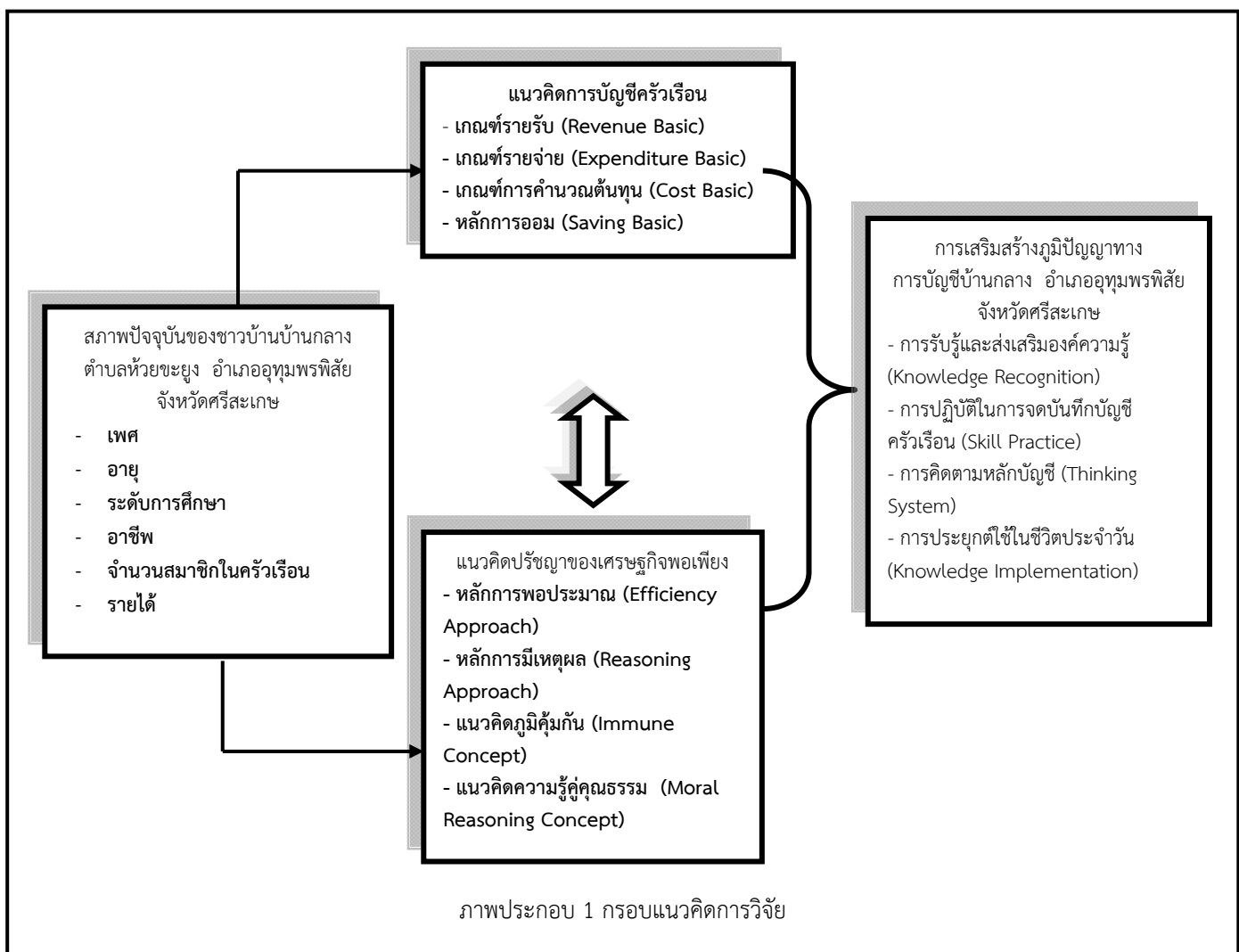
กรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2553) ได้ระบุว่า การบัญชีครัวเรือนเป็นการบันทึกรายรับ รายจ่ายประจำวัน เพื่อให้ทราบถึงความเข้ามาของรายรับและรายจ่าย แล้วนำมาวิเคราะห์สถานะทางการเงินของตนเองและครอบครัวได้ หากเกษตรกรจดบันทึกบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอแล้ว จะทำให้รู้ค่าใช้จ่าย รู้ต้นทุนในการประกอบอาชีพ (กานต์รวี ผดุงกิจ, 2550) และสามารถปรับลดค่าใช้จ่ายลงได้ ผลที่ตามมาก็คือ ถ้าไรเพิ่มขึ้นที่ช่วยให้สามารถวางแผนการประกอบอาชีพในระยะยาวได้ โดยไม่เสี่ยงต่อการขาดทุนตลอดระยะเวลาเก็บเกี่ยวหรือจำหน่ายผลผลิต (วินิตยา สมบูรณ์, 2554) ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ที่มีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลายหน่วยงานก็ได้เข้ามาส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงในการประกอบอาชีพ ประกอบกับผลงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ได้ระบุว่า ภูมิปัญญาทางด้านบัญชีครัวเรือนตามแนวทางเศรษฐศาสตร์แก่จนสามารถแก้ปัญหาหนี้สินของชาวบ้านได้

จากเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นที่มาสำคัญ ที่ทำให้ผู้วิจัยศึกษางานวิจัยเรื่อง การบูรณาการบัญชีครัวเรือนเพื่อเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง : กรณีศึกษาชุมชนบ้านกลางตำบลชะยูง อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้ เพื่อเป็นการตอบสนองปรัชญาของมหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษที่มุ่งให้บุคลากรและนักศึกษามีส่วนร่วมกับสังคมด้วยนโยบายการร่วมส่งเสริม อนุรักษ์ พัฒนา และเสริมสร้างการพัฒนาสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่นให้มีคุณภาพ ด้วยหนึ่งในปรัชญาที่ว่า “จากป่าสู่เมืองมหาวิทยาลัย ก้าวไกลด้วยคุณภาพการศึกษานำพาท้องถิ่นสู่ความยั่งยืน” ประกอบกับการส่งเสริมให้นักศึกษาและบุคลากรสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้กับสังคมและภูมิปัญญาต่าง ๆ ให้เกิดการพัฒนาและยกระดับวิถีชีวิตให้อยู่ในระดับหรือเหนือกว่ามาตรฐานสังคมสากลยอมรับ ตลอดจนกลุ่มตัวอย่างสามารถที่จะจัดทำ ติดตามและสามารถคำนวณรายรับ-รายจ่ายของครัวเรือนได้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและกำหนดแนวทางการดำเนินชีวิตการพัฒนาองค์ความรู้ ตลอดจนการบริหารจัดการแก้ไขปัญหาหนี้สินที่จะส่งผลต่อคุณภาพชีวิตที่ดีได้อย่างยั่งยืน

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนในชีวิตประจำวันตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ของชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ่ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
2. เพื่อศึกษาทัศนคติ ปัญหา อุปสรรค ของการประยุกต์ใช้การบัญชีครัวเรือนของชุมชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ่ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ
3. เพื่อศึกษาแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่ชุมชนบ้านกลางตำบลชะยุ่ง อำเภอกุทุมพรพิสัย จังหวัดศรีสะเกษ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย ประกอบด้วย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง (Populations and Samples)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่างในการศึกษานี้ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) จากประชาชนบ้านกลาง ตำบลชะยุ่ง อำเภอกุหลาบหมื่น จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 300 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลชะยุ่ง. 2554) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา (Sample) คือ ชาวบ้านหมู่บ้านกลาง ตำบลชะยุ่ง อำเภอกุหลาบหมื่น จังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 50 ครอบครัว โดยประยุกต์วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบสะดวก (Sampling Convenience) ทั้งนี้ เนื่องจากข้อจำกัดในเรื่องของเวลาในการลงพื้นที่และเวลาของกลุ่มตัวอย่างที่ส่วนใหญ่จะประกอบอาชีพเกษตรกร ซึ่งระหว่างวันก็จะใช้เวลาอยู่ที่ไร่นา จึงทำให้เป็นอุปสรรคต่อการรวบรวมข้อมูล (Clark et al., 2003)

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล (Research Instruments)

ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 2 ขั้นตอนคือ การวิจัยแบบผสม (Mixed Method) ประกอบด้วย การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณโดยเก็บรวบรวมข้อมูลบริบทของชุมชน ด้วยกระบวนการการสังเกตสถานการณ์ภาคสนาม โดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participation Observation) การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) (Bogdan และ Biklen, 2003) โดยขณะนักวิจัยได้ลงพื้นที่ตามแหล่งข้อมูลต่างๆ เพื่อทราบรายละเอียดเชิงลึกเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการศึกษาแบบมีเป้าหมายที่ชัดเจน จากแบบสอบถามกึ่งโครงสร้าง (Semi-structure) ประกอบด้วย คำถามปลายเปิด (Open End) และคำถามลักษณะที่ต้องการล้วงลึก (Probe) และเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจาก แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งเป็นคนละชุดกับการวิจัยแบบคุณภาพ ตามรายละเอียด ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันของหมู่บ้านและวิถีการดำเนินชีวิต ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน รายได้ในครัวเรือน

ส่วนที่ 2 ศึกษาแนวคิดด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน ในด้านเกณฑ์รายรับ เกณฑ์รายจ่าย เกณฑ์การคำนวณต้นทุน และหลักการออม

ส่วนที่ 3 ศึกษาแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้านหลักการมีเหตุผล แนวคิดภูมิคุ้มกัน และแนวคิดความรู้จักคุณธรรม

ส่วนที่ 4 ศึกษากระบวนการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่การบริหารจัดการของชาวบ้านกลาง อำเภอกุหลาบหมื่น จังหวัดศรีสะเกษ

โดยผู้วิจัยได้จัดทำกรอบแนวคิดตามตัวแปรที่ทำการศึกษาและแต่ละตัว จะมีการศึกษาตามคำนิยามศัพท์ที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นตามวรรณกรรมในอดีต และความหมายเพื่อให้มีความสอดคล้องกับบริบท เนื้อหา ที่ต้องการศึกษา ดังต่อไปนี้

1.1 ปัจจัยด้านประชากรศาสตร์ ด้านสภาพปัจจุบันของกลุ่มอาชีพ ได้แก่

1.1.1 เพศ (Sex)

1.1.2 อายุ (Year)

1.1.3 ระดับการศึกษา (Education)

1.1.4 อาชีพ (Occupation)

1.2 แนวคิดการบัญชีครัวเรือน ประยุกต์จากแนวคิดการบัญชีครัวเรือนของกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ (2553)

1.2.1 เกณฑ์รายรับ (Revenue Basic) หมายถึง เงิน หรือสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าได้ที่ได้รับจากการประกอบอาชีพหรือผลตอบแทนที่ได้รับจากการให้ผู้อื่นใช้สินทรัพย์ หรือ ผลตอบแทนจากการลงทุนในรูปแบบต่างๆ

1.2.2 เกณฑ์รายจ่าย (Expenditure Basic) หมายถึง การใช้จ่ายเงิน หรือสินทรัพย์ที่วัดมูลค่าได้ ออกไปเพื่อให้ได้สิ่งตอบแทนกลับมาหรืออาจไม่ได้รับสิ่งตอบแทนกลับคืนมาในรูปของสินค้าหรือบริการ

1.2.3 เกณฑ์การคำนวณต้นทุน (Cost Basic) หมายถึง ต้นทุนในการประกอบอาชีพ การผลิตสินค้าต่างๆ เช่น วัตถุดิบ ค่าแรงงาน และค่าใช้จ่ายในการผลิต

1.2.4 หลักการออม (Saving Basic) หมายถึง การเก็บสะสมเงินที่เล็กน้อยให้พอกพูนขึ้นอาจจะอยู่ในรูปของ เงินเก็บ เงินฝากธนาคาร หรือพันธบัตรรัฐบาล ซึ่งจะได้รับดอกเบี้ยเป็นผลตอบแทน

1.3 แนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประยุกต์ตัวแปรจากแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ (2540) จากสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

1.3.1 หลักการพอประมาณ (Efficiency Approach) หมายถึง การดำเนินชีวิต ด้วยความพอประมาณ มีความสมดุล ในด้านรายรับและรายจ่าย ทั้งด้านการวางแผนประมาณการณ์และการเกิดขึ้นจริง โดยไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น

1.3.2 หลักการมีเหตุผล (Reasoning Approach) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผลโดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบ

1.3.3 แนวคิดภูมิคุ้มกัน (Immune Concept) หมายถึง ความพร้อมในการรับผลกระทบ และการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นโดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

1.3.4 แนวคิดความรู้คู่คุณธรรม (Moral Reasoning Concept) หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน และสามารถนำความรู้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันด้วยความรอบคอบ มีคุณธรรม ซื่อสัตย์สุจริต และใช้สติปัญญาในการเชื่อมโยงกับการวางแผนการดำเนินชีวิต

1.4 ปัจจัยด้านการส่งเสริมภูมิปัญญาทางการบัญชี

1.4.1 การรับรู้และส่งเสริมองค์ความรู้ (Knowledge Recognition) หมายถึง การมีจุดมุ่งหมายในอนาคตที่เป็นภาพเดียวกัน มีการรับรู้ ความเข้าใจและเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน เพื่อกระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดประโยชน์สูงสุด

1.4.2 ทักษะปฏิบัติในการจดบันทึกบัญชีครัวเรือน (Skill Practice) หมายถึง ความสามารถด้านการจดบันทึก รายละเอียดจากเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงในชีวิตประจำวันได้อย่างต่อเนื่องและเป็นปัจจุบัน

1.4.3 ทักษะการคิดหลักบัญชี (Thinking System) หมายถึง ความสามารถในการคิดและปฏิบัติโดยยึดหลักการระบบทางการบัญชีที่ถูกต้อง เพื่อให้สามารถนำไปใช้ได้เหมาะสมและเป็นไปตามกระบวนการที่ชัดเจน ถูกต้อง

1.4.4 การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน (Knowledge Implementation) หมายถึง ความสามารถในการนำองค์ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนไปบูรณาการและประกอบการวางแผนการดำเนินชีวิตได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพมากที่สุด

วิธีรวบรวมข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์

การสัมภาษณ์ จะเป็นกระบวนการแรกของการรวบรวมข้อมูล โดยผู้ช่วยวิจัยจะทำสอบถามกับชาวบ้านในชุมชนบ้านกลาง โดยใช้ภาษาถิ่น เนื่องจากต้องการให้ผู้ตอบแบบสอบถามสามารถสื่อสารและเป็นการแสดงความเป็นกันเองระหว่างผู้สัมภาษณ์กับผู้ถูกสัมภาษณ์ โดยใช้คำถามปลายเปิดที่เน้นให้ชาวบ้านแสดงรายละเอียดให้มากที่สุด โดยใช้คำถามว่าอย่างไร ทำไม เพราะเหตุใด ระยะเวลาในการสัมภาษณ์ประมาณ 20 นาทีต่อคน หลังจากนั้น ผู้ช่วยวิจัยก็จะให้กลุ่มตัวอย่างนั้นตอบแบบสอบถาม โดยผู้ช่วยวิจัยจะอ่านและอธิบายความหมายของแต่ละข้อคำถามให้ พร้อมทั้งกรอรายละเอียดแทนกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีอายุมาก จะมีปัญหาในเรื่องการอ่านการเขียน หลังจากนั้นก็จะมีการตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบโดยให้ผู้ตอบแบบสอบถามรับทราบรายละเอียดอีกครั้งว่าเป็นไปตามที่ผู้ตอบแบบสอบถามต้องการหรือไม่ หากมีข้อขัดแย้งก็จะทำการแก้ไขทันที โดยเฉลี่ยใช้เวลาประมาณ 15 นาทีต่อคน สรุปการเก็บข้อมูลทั้งแบบสอบถามและการสัมภาษณ์ใช้เวลาทั้งหมด 40 นาทีต่อคน และข้อมูลจากแบบสอบถามเชิงปริมาณจะนำมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมวิเคราะห์เชิงสถิติ SPSS 16.0 ประกอบด้วยสถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบน (Standard Deviation) และร้อยละ (Percentage)

สรุปผลการวิจัย

1. ผลจากการศึกษาเชิงปริมาณ

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 66) มีอายุระหว่าง 41 – 50 ปี (ร้อยละ 54) ส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับต่ำกว่ามัธยมศึกษาตอนต้น (ร้อยละ 48) ประกอบอาชีพเกษตรกร (ร้อยละ 50) สมาชิกในครอบครัวประมาณ 4-6 คน (ร้อยละ 60) และมีรายได้ต่อเดือน/ครอบครัวที่ต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 48) (1) ด้านแนวคิดการบัญชีครัวเรือน โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีความรู้เกณฑ์รายรับ รายจ่าย เกณฑ์คำนวณต้นทุนและเกณฑ์การออม อยู่ในระดับมากและสามารถยกตัวอย่างประกอบได้อย่างชัดเจน (2) ด้านแนวคิดปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีความรู้ด้านหลักการพอประมาณด้านหลักการมีเหตุผล ด้านแนวคิดภูมิคุ้มกันและด้านแนวคิดความรู้คู่คุณธรรม อยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งมีการใช้การประยุกต์แนวคิดเชิงธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ดี (3) การเสริมสร้างภูมิปัญญาทางการบัญชี โดยภาพรวมชุมชนชาวบ้านกลางมีการรับรู้และส่งเสริมองค์ความรู้ มีทักษะปฏิบัติในการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือน มีระบบการคิดหลักบัญชีมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันในระดับปานกลาง

2. ผลจากการศึกษาเชิงคุณภาพ

พบว่า (1) สภาพปัจจุบันของการจัดทำบัญชีครัวเรือนเป็นไปตามความสมัครใจ ซึ่งจะมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร และสำนักงานตรวจสอบบัญชีสหกรณ์จังหวัดศรีสะเกษ ได้เข้ามาให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนแต่ไม่ได้มีการติดตามผลอย่างต่อเนื่องและพื้นฐานความเป็นจริงไม่ได้มีหน่วยงานใดที่มีมาตรการบังคับให้จัดทำ โดยพบว่ามีเพียงแค่ 3 ครัวเรือนเท่านั้นที่มีการปฏิบัติจริงอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุผลว่าต้องการทราบว่าเป็นแต่ละวันครอบครัวมีการจ่ายอะไรไปบ้าง และมีเงินเหลือเท่าไรในแต่ละวันเพื่อวางแผนการใช้จ่ายในอนาคต (2) ทศนคติ ปัญหาและอุปสรรคในการจัดทำบัญชีครัวเรือน โดยส่วนใหญ่ชาวบ้านนั้นมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ดี เห็นได้จากการตอบคำถามที่สามารถอธิบายข้อดีและผลประโยชน์ที่จะได้รับ เช่น กล่าวถึงประโยชน์จาก การบันทึกบัญชีครัวเรือนว่า (1) ทำให้เราทราบว่าในแต่ละเดือน ครอบครัวมีรายรับ – รายจ่ายอะไรบ้าง (2) นำมาเป็นข้อมูลในการวางแผนการใช้จ่ายเงินของครอบครัว เพื่อแก้ไขปัญหาหนี้สินให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นได้ (3) ช่วยให้สามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินของครอบครัว เนื่องจากส่วนใหญ่เกษตรกรมักจะมีค่าใช้จ่ายหลักๆ จากค่าอาหาร ค่าเล่าเรียนบุตร และภาระผูกพันที่เกิดจากเงินกู้กลุ่มสัจจะ ที่เป็นแหล่งเงินกู้ในระบบ โดยใช้ประโยชน์จากบัญชีครัวเรือนเกี่ยวกับการจดองค์ประกอบต่างๆ ที่เกิดขึ้นในอาชีพ เช่น ราคาผลผลิต ราคาปัจจัยการผลิต และค่าใช้จ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในการใช้ชีวิตประจำวัน ผลประโยชน์ที่ได้รับนั้นทำให้รายได้เพิ่มขึ้น ค่าใช้จ่ายลดลง หนี้สินลดลงและทำให้เกิดการออมเงินมากขึ้น (ศุภโชค แก้วทอง และ สมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. 2552) และ (4) ประยุกต์ใช้ในการวางแผนการประกอบอาชีพ เพื่อลดต้นทุนและเพิ่มรายได้ (ประทุม สุริยา. 2552 : 10-11) แต่ชาวบ้านก็ยังไม่สามารถที่จะทำได้อย่างต่อเนื่องได้ อีกทั้งประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร ทำให้ไม่มีเวลาในการที่จะบันทึกรายการที่เป็นปัจจุบันในแต่ละวัน และไม่สามารถยอมรับความเป็นจริงเกี่ยวกับการจัดทำกรรับ-จ่ายได้ และคิดว่าถ้าหากไม่บันทึกทันทีก็จะจำรายละเอียดได้ และเมื่อเวลาผ่านไปก็ลืมและก็เพิกเฉยที่จะย้อนกลับมาทบทวนเพื่อลงรายการ และพอทำเป็นประจำก็เกิดความขี้เกียจและไม่ทำ อีกทั้งขาดแรงกระตุ้นหรือแรงจูงใจจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำบัญชี ขาดตัวแทนในการถ่ายทอดและให้คำปรึกษาอย่างต่อเนื่อง (3) ข้อเสนอแนะและแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่การบริหารจัดการที่ดี คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบล สถาบันการศึกษา ควรเข้าไปจัดทำแผนการอบรมและสร้างอาสาสมัครในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำ ติดตาม และคอยดูแลควบคุม (สนั่นสงนุย์. 2550) และการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการทำบัญชี และหน่วยงานรัฐบาลที่มีอำนาจในการดูแลและควบคุม เช่น ธนาการเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการปล่อยสินเชื่อหรือการพิจารณาอนุมัติให้สินเชื่อควรที่จะมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกษตรกร ทำบัญชีครัวเรือน เช่น อาจจะมีการพิจารณาให้สินเชื่อโดยแต่ละครอบครัวจะต้องมีผลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ลงอย่างต่อเนื่องเป็นลายลักษณ์อักษรมาแสดงก่อนที่จะมีการให้สินเชื่อ

3. แนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีสู่การบริหารจัดการที่ดี (Recommendations)

ในกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครัวเรือน ผู้วิจัยได้มีทีมวิจัยร่วมดำเนินการทุกครั้ง และมีการอธิบายเกี่ยวกับขั้นตอนการจัดทำบัญชีครัวเรือน พร้อมทั้งทำการทดสอบความรู้ ความเข้าใจในการลงรายการทางบัญชี และมีการอธิบายการทำบัญชีครัวเรือนเพื่อประยุกต์ใช้กับการจัดทำบัญชีอื่นๆ พบว่า แนวทางที่สามารถเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชี ดังนี้

- ควรมีการจัดทำแผนการอบรม และสร้างอาสาสมัครในชุมชนเพื่อให้คำแนะนำ ติดตาม และคอยดูแลควบคุมด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน และมีการจัดทำฐานข้อมูลการจัดทำบัญชีครัวเรือน เช่น รายรับ รายจ่าย ความถี่ ผลสัมฤทธิ์จากการลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การลดลงของภาระหนี้สิน และการเพิ่มขึ้นของการออม

- นำเสนอตัวอย่างความสำเร็จด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่เป็นรูปธรรม เพื่อให้ชาวบ้านตระหนักถึงความจำเป็นและความสำคัญที่เกิดขึ้นจริงในการปฏิบัติ มากกว่าเป็นเพียงแค่การบังคับให้ปฏิบัติ ซึ่งจะทำให้ประสิทธิภาพด้านการจัดทำบัญชีมีผลลัพธ์ที่สะท้อนความเป็นจริงได้มากกว่าและเกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

- หมู่บ้านควรมีการส่งเสริมให้ประชาชนเห็นถึงความสำคัญของการทำบัญชีครัวเรือนให้มากกว่านี้และมีตัวแทนหมู่บ้านที่สามารถให้ความรู้ เป็นที่ปรึกษาแนะนำให้แก่ประชาชนที่ขาดความรู้และความเข้าใจทางบัญชี

- สถาบันการศึกษาควรเข้ามามีส่วนร่วมในการถ่ายทอดกระบวนการองค์ความรู้ทางการจัดทำบัญชี และมีการติดตามประเมินผลเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพทางการบริการวิชาการและเกิดประสิทธิผล

- หน่วยงานรัฐบาลและเอกชน เช่น สำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ ควรนำผลที่ได้ไปประกอบการพิจารณาถึงแนวทางในการส่งเสริมและสนับสนุนการจัดทำบัญชีอย่างต่อเนื่อง เพื่อลดปัญหาในเรื่องการมองข้ามความสำคัญและลดความไม่ต่อเนื่องด้านการบันทึกบัญชี หรือนำไปพิจารณาถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจริงกับผลลัพธ์ที่ได้มีการประมาณการไว้ เพื่อวิเคราะห์ถึงต้นทุนที่ได้รับจริงในการวางแผนการดำเนินโครงการต่อไปในอนาคต

- หน่วยงานรัฐบาลที่มีอำนาจในการดูแลและควบคุม เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการปล่อยสินเชื่อหรือการพิจารณาอนุมัติให้สินเชื่อ ควรที่จะมีมาตรการเกี่ยวกับการส่งเสริมให้เกษตรกรทำบัญชีครัวเรือน เช่น อาจจะมีการพิจารณาให้สินเชื่อโดยแต่ละครอบครัวจะต้องมีผลจากการจัดทำบัญชีครัวเรือนที่ลงอย่างต่อเนื่องเป็นลายลักษณ์อักษร มาแสดงก่อนที่จะมีการให้สินเชื่อ

- องค์การบริหารส่วนตำบลในเขตพื้นที่ ควรเข้ามามีส่วนร่วมในการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชี และควรมีการสนับสนุนงบประมาณในการสร้างแหล่งเรียนรู้ทางบัญชีและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงอย่างเป็นรูปธรรม และควรปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดีด้านการเป็นผู้นำในการบันทึกบัญชีอย่างต่อเนื่อง เพื่อสร้างเป็นชุมชนตัวอย่างด้านการปฏิบัติการบัญชีครัวเรือนที่ดี (Best Practice) ประโยชน์ที่จะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานในพื้นที่ที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง เนื่องจากสามารถนำมาเป็นแนวทาง ข้อเสนอแนะในการปรับปรุง พัฒนา และส่งเสริม ตลอดจนต่อยอดการพัฒนา รูปแบบการจัดทำบัญชีครัวเรือนให้เพิ่มประสิทธิภาพมากขึ้น รวมถึงบรรจุเป็นหนึ่งในแผนงานยุทธศาสตร์หน่วยงาน ที่แสดงถึงความรับผิดชอบในการสนับสนุน ส่งเสริมทักษะที่จำเป็นต่ออาชีพต่อพื้นที่ชุมชน สังคม อันจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริงต่อบุคคล หน่วยงานและประเทศชาติ

2. สามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาระบบบัญชีและการจัดการระบบความรู้ท้องถิ่นด้วยการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการเข้ากับการวางแผนการดำเนินชีวิตของคนในท้องถิ่น

3. สามารถเชื่อมโยงกระบวนการบริการวิชาการจากสถาบันการศึกษาสู่ท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. การศึกษาครั้งต่อไปควรมีการศึกษาปัจจัยที่เป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความต้องการในการจัดทำบัญชีครัวเรือน
2. ควรมีการศึกษาในพื้นที่บริบทอื่น ๆ เกี่ยวกับการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อนำผลที่ได้มาเปรียบเทียบและหาแนวทางในการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพที่ดีที่สุด
3. ควรศึกษาการต่อยอดการจัดทำบัญชีครัวเรือนสู่การคิดต้นทุนอาชีพในบริบทเดิมหรือบริบทใหม่เพื่อนำผลที่ได้มาทำการสรุปเป็นแนวทางการเสริมสร้างภูมิปัญญาทางบัญชีเพิ่มขึ้น
4. ควรมีการวิจัยเชิงทดลอง โดยให้ชาวบ้านจัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างต่อเนื่อง แล้วประเมินผลถึงผลลัพธ์ที่ได้เปรียบเทียบก่อนและหลังการจัดทำ
5. ควรร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ สำนักงานพัฒนาชุมชน และสำนักงานตรวจบัญชีสหกรณ์จังหวัด เข้าร่วมให้ความรู้เกี่ยวกับการจัดทำและทำการสำรวจความต้องการ ประเมิน และติดตามดูแล ตั้งแต่ระยะเริ่มแรกจนถึงระยะสุดท้าย เพื่อประเมินสถานการณ์และวิเคราะห์ถึงผลดี ผลเสียที่ได้อย่างแท้จริงในการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อเป็นแนวทางในการสนับสนุนนโยบายดังกล่าวสู่ชุมชนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

- การันต์วี ผดุงกิจ. ทัศนคติและพฤติกรรมของเกษตรกรลูกค้า ธกส. ต่อการทำบัญชีครัวเรือน. ภาคนิพนธ์บัญชีมหาบัณฑิต (การบัญชี). เชียงใหม่ : บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2550.
- กรม ตรวจบัญชีสหกรณ์. เศรษฐกิจพอเพียง. คณะอนุกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. เอกสารเผยแพร่วิชาการ, 2553.
- ประทุม สุริยา. ครูบัญชีดีเด่นระดับประเทศประจำปี 2553 ในภูมิภาคบัญชีสร้างวิถีสู่อนาคต. หน้า 10. กรุงเทพฯ : กรมตรวจบัญชีสหกรณ์, 2552.
- วินิตยา สมบูรณ์. การรับสารสนเทศด้านบัญชีครัวเรือนผ่านสื่อประชาสัมพันธ์กรมตรวจบัญชี. สหกรณ์ของสมาชิกสหกรณ์การเกษตรในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและปริมณฑล. สารนิพนธ์. หลักสูตร ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2554.
- ศุภโชค แก้วทอง และสมบูรณ์ เจริญจิระตระกูล. การประเมินผลการจัดบันทึกบัญชีครัวเรือนเพื่อลดปัญหาหนี้สินของเกษตรกรในเขตตำบลยุโป อำเภอเมือง จังหวัดยะลา. สงขลา: มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์, 2552.
- สนั่น สงนุ้ย. การจัดทำบัญชีครัวเรือน รายรับ – รายจ่าย ของเกษตรกรลูกค้าธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาตราด. เอกสารเผยแพร่ทางวิชาการออนไลน์, 2550.
- องค์การบริหารส่วนตำบลชะยูง. แผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. 1 - 33. (2554).
- Bogdan. Robert C., and Biklen. Sari K. Qualitative research for education : An Introduction to theory and methods. (4 th ed). Needtham Heights. MA: Aiiyn and Bacon. (2003).
- Clark MJ., Cary S., Diemert G., Ceballos R., Sifuentes M., Atteberry I., Vue F., and Trieu S. Involving Communities in community assessment. Public Health Nursing. 20: 456-463.(2003).

